

УДК 373.2.016:81'233]:791.228
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196626>

ЛІЛІЯ ЗІМАКОВА

ORCID: 0000-0001-8066-5181

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: liliyazimakova1976@gmail.com

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВИЙ РОЗВИТОК СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті розглянуто важливу проблему сучасної дошкільної освіти – комунікативно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників. Цей віковий період є важливим у формуванні особистості в цілому та підготовці дитини до школи. Суттєві зміни відбуваються в онтогенезі спілкування старшого дошкільника – інші мотиви та форми спілкування, складні мовленнєві конструкції для комунікації, інтерес до соціального оточення, світу людських проблем, становлення емоційного інтелекту тощо. Автором уточнено сутність поняття «комунікативно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників».

Важливим засобом комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників визначено мультиплікаційні фільми; з'ясовано психолого-педагогічний потенціал мультфільмів (дидактичний, виховний, розвивальний, психотерапевтичний, культурно-історичний, полікультурний тощо); подано умовну їх класифікацію (дидактичні, пізнавальні, інтерактивні, виховні соціально-комунікативні, розважальні, ознайомлювальні, проблемні тощо).

Автор розглядає міжособистісну комунікацію у вигляді моделей комунікативно-мовленнєвої взаємодії, пропонує використовувати моделювання у пізнанні дошкільників різних ситуацій спілкування у системі «людина-людина», а саме: дитина-дорослий; діти-дорослі; дитина-дитина; діти-однолітки й малюки. Одночасно автор яскраво демонструє насиченість сучасних мультиплікаційних фільмів соціально-комунікативного змісту різноманітними моделями комунікативно-мовленнєвої взаємодії, з якими необхідно ознайомити старших дошкільників.

Описано технологічні засади використання мультиплікаційних фільмів у комунікативно-мовленнєвому розвитку старших дошкільників. Автор презентує концептуальні засади авторської програми «Мульт_Ком_Мод» та дидактичні засоби її впровадження в практику закладу дошкільної освіти: педагогічні умови (збагачення змісту освітнього процесу 3ДО мультиплікаційними фільмами; інтегрований підхід до організації сприймання моделей; максимальний творчо-ігровий характер роботи; освіченість батьків з питань комунікативно-мовленнєвого розвитку), форми, методи та прийоми. Інтегровані заняття або інтегровані дні проходили за етапами – пропедевтичним, переглядовим, рефлексивним (за Н. Гавриш, К. Крутій), кожен з яких мав певну мету та відповідні дидактичні засоби її досягнення.

Технологічна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти у комунікативно-мовленнєвому розвитку старших дошкільників засобами мультиплікації сприятиме досягненню якісних результатів та ефективному просуванню в професійній діяльності.

Ключові слова: старший дошкільник; комунікативно-мовленнєвий розвиток; мультиплікація; технологія; моделювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні створено особливий вид інформаційного простору – медіапростір, що обумовлює взаємодію людини зі світом. Деякі медійні продукти витісняють живе спілкування. Дорослим потрібно навчитися використовувати медіапродукти, зокрема, мультиплікаційні фільми у комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей. Дитина старшого дошкільного віку виявляє гостру необхідність щоденного спілкування з дорослими та дітьми. Позитивні результати такої взаємодії будуть проявлятися лише тоді, коли у неї буде сформована комунікативно-мовленнєва компетенція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дбаючи про формування мовленнєвої компетенції старшого дошкільника, необхідно концентрувати увагу на опануванні способами передачі інформації, сприйнятті співрозмовника та взаємодії з ним – комунікацією. Про це красномовно свідчать наукові праці А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожця, Л. Калмакової, М. Лісіної, І. Луценко, Т. Піроженко, Л. Тур та ін.

Інформацію з навколишнього світу дитина здатна сприймати переважно лише у вигляді образів, з яких у подальшому формується її власна модель довкілля. Одним із сучасних засобів моделювання комунікативно-мовленнєвої взаємодії дітей дошкільного віку з іншими суб'єктами є мультфільми. Пошуком засобів інтелектуально-мовленнєвого та образно-мовленнєвого розвитку дошкільників займається велика когорта вітчизняних та зарубіжних педагогів, які визнають мультиплікаційні фільми як потужний засіб формування картини світу, інтелектуально-мовленнєвого, соціального та емоційного розвитку дошкільника. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях проблематику питання впливу мультфільмів на особистість дошкільника було досліджено вченими О. Араптановою, М. Аромаштам, А. Богуш, А. Допірою, А. Дрозд, В. Коротовою, В. Краєвським, К. Крутій, Б. Лихачовим, І. Лернер, А. Немирич, Н. Северенчук, М. Сітцевою, Л. Чорною, І. Шульгою та ін. Сучасним дорослим – батькам та педагогам – необхідно навчитися використовувати мультфільми як потужний розвивальний засіб.

Мета статті – висвітлити та схарактеризувати технологічний підхід до використання мультиплікації у комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільників у умовах 3ДО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Винаходом кінематографічного мистецтва ХХ століття стали мультиплікаційні (анімаційні) фільми, які створювалися методом покадрової зйомки послідовних фаз руху мальованих або об'ємних картинок. Анімація не полишає байдужими багатьох дорослих і полонить душі всіх дітей цивілізованого світу.

Мультфільм – невід'ємна частина дозвілля сучасних дітей. Викликаючи спектр емоцій, вони спонукають до роздумів, висловлення власних суджень та міркувань. Мультфільм має всеохоплюючий вплив на становлення особистості дошкільника, зокрема: дидактичний, виховний, розвивальний, психотерапевтичний, культурно-історичний, полікультурний тощо. На основі аналізу філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної літератури та медійного контенту ми уклали класифікацію мультфільмів, а саме: 1) дидактичні («Уроки тітоньки Сови»); 2) пізнавальні («Фіксики», «Смішарики»); 3) інтерактивні («Даша-мандрівниця»); 4) виховні («Просто так»); 5) соціально-комунікативні («Думками навиворіт»); 6) розважальні; 7) ознайомлювальні; 8) проблемні. Ця класифікація є умовною і може бути доповнена.

Сучасні образні, яскраві та видовищні мультфільми близькі за своїми розвивальними можливостями до казок, ігор і живого спілкування. На нашу думку, деякі мультфільми можна об'єднати в окрему групу – комунікативно-мовленнєві, які завдяки гостросоціальним сюжетам, харизматичним героям, сучасній психолінгвістиці, динамізму викликають певні емоції: радість, сміх, сум, співчуття героям тощо, а також спонукають до роздумів, висловлення власних суджень, міркувань, наслідування мовленнєвої поведінки у відповідних ситуаціях спілкування – моделях комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Дитина, сприймаючи семантичне поле мультиплікаційного фільму, висловлює власне бачення характерів його персонажів, оцінює їхні дії, фантазує – ставить себе на місце героя, ділиться своїми враженнями з іншими, висловлює власні коментарі щодо побаченого і пережитого.

Ключовим поняттям нашого педагогічного дослідження є комунікативно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників, який ми інтерпретуємо як поступальний багаторівневий процес якісних змін, що відбувається на засадах соціальних, когнітивних, мовленнєвих особливостей дошкільника, специфіки його взаємодії з дорослими та дітьми і забезпечує функціонування дитини в соціумі за умови позитивно налаштованих учасників спілкування, що прагнуть до взаємодії зі співрозмовником.

Одним із способів пізнання навколишньої дійсності є моделювання. Сучасний мультфільм насичений різноманітними моделями комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Спираючись на дослідження Т. Піроженко та І. Луценко, ми виявили такі моделі взаємодії у системі «людина-людина», а саме: дитина-дорослий; діти-дорослі; дитина-дитина; діти-однорічці й малюки.

Розглянемо модель комунікативно-мовленнєвої взаємодії «дитина – дорослий» у сучасному мультфільмі «Думками навиворіт» (США, 2015) з відповідним репертуаром мовних засобів. Головною героїнею є одинадцятирічна школярка Райлі. В її маленькій голові живуть і контролюють її життя такі емоції як: радість, віра, печаль, страх і гнів. Після переїзду її родини до іншого міста, вона стикається з рядом проблем. Залишивши друзів та рідну команду з хокею, дівчинка найбільше відчуває печаль, адже дуже сумує за минулим. Також Райлі зазнає значного стресу під час входження у нову соціальну групу, коли йде до нової школи. Дівчинка не знає як їй впоратися зі своїми переживаннями. Їй не вистачає уваги рідного батька, який не має змоги більше часу приділити дочці.

Мультфільм «Думками навиворіт» насичений мовними засобами в моделі взаємодії «дитина-дорослий»: *вияви любові батьків до дітей*: Яка ж ти гарнюща!; *співчуття*: Нашому татку зараз нелегко... // Татка треба підтримати; *ритуал вкладавання спати*: Поцілуйте мене на ніч; *вживання формул мовленнєвого етикету*: Дякую. // Бувай! // Солодких снів тощо. Отже, сучасний мультиплікаційний фільм «Думками навиворіт» розповідь особлива і насичена оригінальними подіями, проста та звична, як і життя кожного із нас.

Технологічний підхід у використанні мультиплікаційних фільмів як засобу комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників ми розглядаємо як алгоритмічний процес із конкретними цілями та детально описаними педагогічними діями. Як справедливо зазначають О. Пехота і Н. Прасол, «саме технологічна компетентність є важливою умовою для досягнення якісного результату в подальшій педагогічній діяльності. Її формування сприятиме ефективному просуванню в професійній діяльності майбутнього вчителя та викладача» (Пехота, & Прасол, 2015, с. 352).

Представимо результати проведення нашого педагогічного дослідження, що розкриють технологічний підхід до комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників засобами мультиплікації.

Базою проведення експериментального етапу дослідження нами було обрано Полтавські ДНЗ № 36, 74 упродовж 2015-2019 років. На констатувальному етапі, ми провели опитування вихователів та батьків із проблеми ролі мультфільмів у комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільника, виокремили критерії, показники та рівні сформованості комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників засобами мультфільмів. Під час формувального етапу ми дібрали дидактичні засоби, апробували їх, про що розповімо детальніше пізніше. Результати контрольного експерименту дозволили нам констатувати ефективність розробленої технології. Після контрольного експерименту ми, узагальнивши результати науково-педагогічного дослідження, видали посібник «Особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників». Представимо більш детально результати педагогічного пошуку.

Під час формувального експерименту була розроблена авторська програма комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників засобами мультиплікації «Мульт_Ком_Мод». Мета програми – сприяти підвищенню рівня комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників, використовуючи мультфільми в освітньому середовищі ЗДО.

Представимо завдання програми: 1. Сформувати соціально-комунікативні, когнітивні та лінгвістичні уміння старшого дошкільника засобами мультиплікації. 2. Забезпечити цілісне сприймання моделей комунікативно-мовленнєвих взаємодій системи «людина-людина»: «дитина-дорослий», «діти-дорослі», «дитина-дитина», «діти-однолітки й малюки» засобами мультфільму. 3. Вчити диференціювати емоції (моральні, інтелектуальні, естетичні) в конкретних сценах мультфільму та переносити ці вміння в реальні життєві ситуації.

Нами були визначені педагогічні умови використання мультиплікації, як засобу КМР дітей старшого дошкільного віку: 1) збагачення змісту освітнього процесу 3Д0 мультиплікаційними фільмами; 2) інтегрований підхід до організації сприймання моделей; 3) максимальний творчо-ігровий характер роботи; 4) педагогізація батьків з питань комунікативно-мовленнєвого розвитку.

Нами були використані наступні дидактичні засоби: інтегровані дні та заняття; комунікативно-мовленнєві ігри за мнемотаблицями; рольове програвання моделей комунікативно-мовленнєвої взаємодії за сюжетами мультфільмів; вибірковий опис дій і ситуацій; визначення особистісно значущих, гостросоціальних, морально-етичних, сумних, смішних, радісних, страшних ситуацій; озвучування мікросюжетів; транспонування (перенесення) моделі комунікативно-мовленнєвої взаємодії з мультфільму на реальні події з життя дошкільників у груповій кімнаті, у роздягальні, на майданчику 3Д0; під час екскурсії, свят, розваг, ігор тощо.

Інтегровані заняття або інтегровані дні мали такі етапи – пропедевтичний, переглядовий, рефлексивний (за Н. Гавриш, К. Крутій) (Гавриш, 2007; Крутій, 2013). Пропедевтичний (підготовчий) етап передбачав введення дітей у сюжетну лінію. Готуючи дітей до перегляду, ми проводили коротку бесіду соціально-комунікативного змісту, зокрема створювали проблемну соціально-комунікативну ситуацію, ознайомлювали їх зі словами семантичного поля мультфільму, загадували загадки тощо. Переглядовий етап. У роботі ми використовували короткометражні та повнометражні мультиплікаційні мультфільми. Перед початком демонстрації мультфільму або його фрагменту (у нашому дослідженні модель комунікативно-мовленнєвої взаємодії) вихователь ясно і точно формулював мету перегляду. Перегляд мультфільму чи його фрагменту мав тривати до 15 хв. Після перегляду проводився короткий словесний переказ змісту сюжету або бесіда за змістом, або бесіда на перевірку сприйняття, або бесіда «Мене вразило...», «Було смішно, коли...», «Було радісно, коли...», «Було дивно, коли...», «Було незрозуміло, коли...», «Було хвилююче, коли...», «Мене змусила напружитися ситуація...», «Я переживала за ...» – до 5 хв. На заключному рефлексивному етапі ми активізували комунікацію на фоні максимальної «включеності» кожної дитини в модель комунікативно-мовленнєвої взаємодії мультфільму, що досягалася різноманітними дидактичними засобами названими вище.

Опишемо настільну комунікативно-мовленнєву гру за мнемотехнікою «Ти Каміль Лео?» за французьким мультфільмом «Балерина». Коротко сюжет мультфільму: дівчинка Каміль Лео тікає із сиротинця до Парижу, щоб стати балериною. До школи танців її не беруть, однак вона потрапляє на правах служниці в будинок багатії пані. У пані є дочка, яку готують до вступу у відому балетну школу. Коли листоноша приносить лист-запрошення, дівчинка-сирота його викрадає, і таким нечесним шляхом потрапляє до школи балету під фальшивим ім'ям. Ми не могли не звернути увагу дітей на цей факт, оскільки він став доленосним для дівчинки, і пропонували обговорити цю гостросоціальну, морально-етичну ситуацію – модель комунікативно-мовленнєвої взаємодії – за допомогою мнемотаблиці.

Мета гри: формувати соціально-комунікативні, когнітивні та лінгвістичні уміння старшого дошкільника засобами мультиплікації; забезпечити цілісне сприймання моделі комунікативно-мовленнєвих взаємодій системи «дитина-дорослий» засобами мультфільму; вчити диференціювати емоції (моральні, інтелектуальні, естетичні) в конкретних сценах мультфільму та переносити ці вміння в реальні життєві ситуації.

Матеріал гри: ігрове поле, символи «лайк» (3 шт.), «дизлайк» (3 шт.). Ігрове поле, умовно поділене на три частини. У лівій частині розташована чарунка для фотографії дитини. Від неї стрілками дитина переходить до центру поля, де розміщені такі фотографії фрагментів із мультфільму у вертикальному порядку: «героїня тримає біля губів вказівний палець ніби промовляє: «Тсс!» (модель «приховати інформацію»); «дівчинка Каміль Лео заходить до багатії пані для розмови» (модель «чесно розповісти»); «дівчинка читає листа» (модель «потайки прочитати листа»). Від кожної фотографії у правому напрямі стрілками дитина переходить до пустих чарунк, до яких вона повинна покласти символи «лайк» або «дизлайк» та обґрунтувати свій вибір.

Ігрове завдання: дитина вставляє своє фото, роздивляється фото фрагментів мультфільму моделі комунікативно-мовленнєвої взаємодії «дитина-дорослий», у голос їх трактує, коментує, описує, розповідає, аналізує, а потім оцінює, обираючи символи «лайк» чи «дизлайк», і ставить навпроти кожної з них, обґрунтовуючи свій вибір. Потім озвучує вподобану модель комунікативно-мовленнєвої взаємодії.

Під час розігрування фрагменту з раніше згаданого мультфільму «Думками навиворіт», який демонструє модель полілогу між батьками та дитиною, дошкільники опановують такими прийомами техніки контактної взаємодії, як «синхронізація міміки та мовлення», «спілкування очі в очі», «вияв спільного у почуттях та пережитих подіях життя» тощо. Це досяглося через розігрування моделей комунікативно-мовленнєвих взаємодій, транспонування (перенесення) певної моделі на соціально-комунікативну ситуацію, що виникала або може виникнути між дітьми у груповій кімнаті, на майданчику тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Технологічний підхід до комунікативно-мовленнєвого розвитку старших дошкільників засобами мультиплікації виражається у розумінні вихователем дітей дошкільного віку визначальної ролі мультиплікаційних фільмів у зазначеному

вище напрямі загального розвитку дошкільника, уміннях добирати мультфільми гострої соціально-комунікативної проблематики, визначати в них моделі комунікативно-мовленнєвої взаємодії старших дошкільників у системі «людина-людина», конструювати освітній простір відповідними педагогічними засобами. У подальших науково-педагогічних пошуках необхідно приділити більшу увагу освіченості батьків з проблеми комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей та ролі мультфільмів у її вирішенні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Крутий К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 3. С. 85–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2013_3_19.
- Пехота О. М., Прасол Н. О. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій в умовах інтеграції у світовий освітній простір. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* / за ред.: Л. Л. Товажнянського, О. Т. Романовського. Харків : НТУ «ХПГ», 2015. Вип. 42 (46). С. 348–355.
- Сучасне заняття в дошкільному закладі / за ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.

REFERENCES

- Krutii, K. L. (2013). Mediadydaktychni osoblyvosti vykorystannia multfilmiv yak zasobu navchannia movy i rozvytku zv'iaznoho movlennia doshkilnykiv [Media-specific features of using cartoons as a means of language learning and the development of communicative communication of preschoolers]. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: pedagogy*, 3, 85-90 [in Ukrainian].
- Piekhota, O. M., & Prasol, N. O. (2015). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia pedahohichnykh tekhnolohii v umovakh intehtratsii u svitovyi osvittinii prostir [Preparing the future teacher for the introduction of pedagogical technologies in the context of integration into the world educational space]. In L. L. Tovazhnianskoho, & O. T. Romanovskoho (Eds.). *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity [Problems and prospects of formation of national humanitarian and technical elite]* (Vol. 42 (46), 348-355). Kharkiv: NTU «KhPH» [in Ukrainian].
- Havrysh, N. V. (Ed.). (2007). *Suchasne zaniattia v doshkilnomu zakladi [Modern classes in preschool]*. Luhansk: Alma-mater [in Ukrainian].

ZIMAKOVA LILIYA

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: liliyazimakova1976@gmail.com

COMMUNICATIVE AND SPEECH DEVELOPMENT OF OLDER PRESCHOOLERS BY MEANS OF CARTOON: TECHNOLOGICAL APPROACH

The article deals with an important issue of modern preschool education – communicative and speech development of older preschoolers. This age is important in shaping personality as a whole and preparing a child for school. Substantial changes occur in the ontogeny of communication of an older preschooler – other motives and forms of communication, complex speech constructions for communication, interest in the social environment, the world of human problems, the formation of emotional intelligence, etc. The author clarifies the essence of the concept “communicative and speech development of older preschoolers”.

Cartoons have been identified as an important means of communication for older preschoolers; the psychological and pedagogical potential of the cartoons (didactic, educational, developmental, psychotherapeutic, cultural and historical, multicultural, etc.) has been revealed; their conditional classification (didactic, cognitive, interactive, educational social-communicative, entertaining, informative, problematic, etc.) has been presented.

The author considers interpersonal communication in the form of models of communicative-speech interaction, offers to use modeling in the cognition of preschoolers of different communication situations in the system “a person – a person”, namely: a child-an adult; an adult –children; a child-a child; peer children and toddlers. At the same time, the author shows the fullness of modern cartoons with the social and communicative content by various models of communication and speech interaction, which should be introduced to older preschoolers.

The technological principles of the use of cartoons in communicative and speech development of older preschoolers are described. The author presents the conceptual foundations of the program “Cartoon_Com_Mod” and didactic means of its implementation in the practice of the institution of preschool education: pedagogical conditions (enrichment of the content of the educational process by cartoons; an integrated approach to the organization of perception of models; maximum creative and play character of work; parental education on communicative and speech development) forms, methods and techniques. Integrated lessons or integrated days were passed in stages – propaedeutical, revisionary and reflexive (according to N. Havrysh, K. Krutii), each of which had a specific purpose and appropriate didactic means of achieving it.

Keywords: older preschooler; communication and speech development; cartoon; technology; modeling.

Одержано 03.09.2019